

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه شهید چمران اهواز

9235159

دانشگاه شهید چمران اهواز
دانشکده اقتصاد و علوم اجتماعی
گروه جامعه‌شناسی

پایان نامه کارشناسی ارشد

عنوان:

بررسی عوامل موثر بر شکل‌گیری هویت جمعی غالب در بین دانشجویان

(مورد مطالعه: دانشجویان دانشگاه شهید چمران اهواز)

استاد راهنما :

دکتر کریم رضادوست

استاد مشاور :

دکتر معصومه باقری

گردآورنده:

حلیمه علیدادزاده

سال: ۱۳۹۲

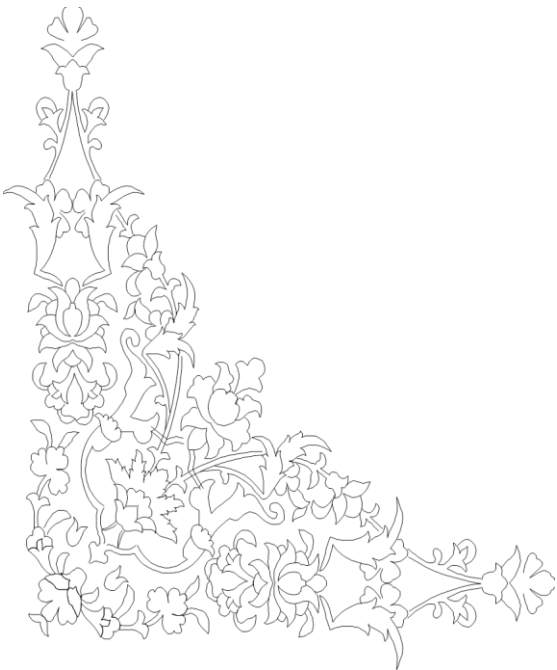
تقدیم به:

به روان پاک پدرم به پاس فداکاری بایش

و به پیشگاه مادرم به پاس مهربانیایش

و تقدیم به همسر عزیزم که کلامش، پیوسته مایه امید و تلاش برای من بوده،

و تقدیم به مهربان دوستانم که یاری های بی دریغشان پشتیبان من در گذران این دوره تحصیلی بوده است.

با قدردانی و شکر از:

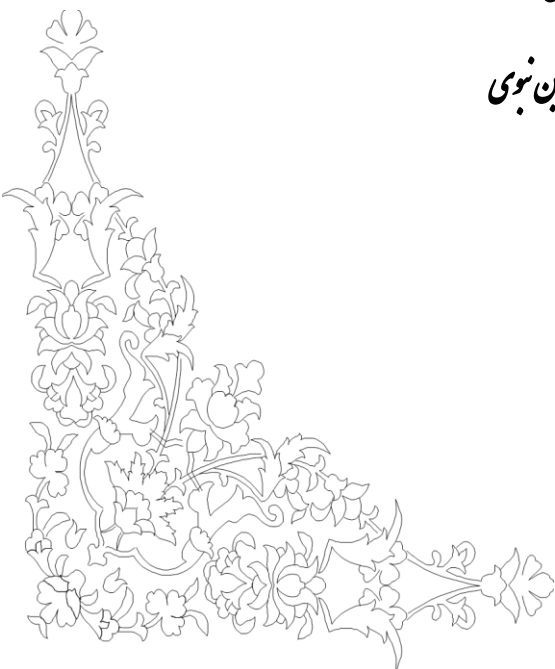
استاد کرامت‌آورد، جناب آقای دکتر کریم رضا دوست
که مشوق و راهنمایم بودند و با دایره و دلسوزی سوالاتم را پاسخ گفتند.
و پاس فراوان از استاد بزرگوار سرکار خانم دکتر مصومه باقری
که با بردباری مرئوسان و ارشاد کردند.

و

شکری خاص خدمت استاد مهربان و همیشه دلسوز جناب آقای دکتر حسین زاده

و

قدردانی از زحمات بی دریغ داوران کرامی
جناب آقای دکتر عبدالرضا نواح و سید عبدالحسین نبوی

نام خانوادگی : علیداد زاده		نام: حلیمه	شماره دانشجویی : ۹۰۳۵۱۱۶
عنوان پایان نامه: بررسی عوامل مؤثر بر شکل‌گیری هویت جمعی غالب در بین دانشجویان (مورد مطالعه: دانشجویان دانشگاه شهید چمران اهواز)			
استاد راهنما: دکتر کریم رضا دوست			
استاد مشاور: دکتر معصومه باقری			
درجه تحصیلی: کارشناسی ارشد		رشته: علوم اجتماعی	گرایش: جامعه‌شناسی
دانشگاه: شهید چمران اهواز		دانشکده: اقتصاد و علوم اجتماعی	گروه: جامعه‌شناسی
تاریخ فارغ التحصیلی: ۱۳۹۲/۱۱/۲۶		تعداد صفحه: ۱۸۰	
کلید واژه‌ها: هویت، هویت جمعی، هویت قومی، هویت ملی، هویت جهان وطنی، گستره شبکه روابط، پنداشت از خود			
<p>چکیده</p> <p>پرداختن به مسئله غامض و پیچیده هویت امروزه یکی از دغدغه‌های فکری بسیاری از متفکران شده است. موضوع هویت با ورود به دنیای مدرن و سر بر آوردن هویت‌های تازه و خدشه‌دار شدن هویت‌های پیشین و به خصوص مبحث هویت جمعی در سال‌های اخیر مورد توجه حوزه‌های مختلف قرار گرفته است. در تحقیق حاضر نیز بنا بر شرایط خاص کشور ایران - در حال گذار - این مسئله بخصوص پرداختن به مسئله هویت جمعی مورد توجه قرار می‌گیرد.</p> <p>این پژوهش با هدف بررسی عوامل مؤثر بر شکل‌گیری هویت جمعی غالب در بین دانشجویان دانشگاه شهید چمران اهواز انجام گردیده، که بصورت پیمایشی بوده و بوسیله بخش پرسشنامه در بین نمونه ۳۸۴ نفری از دانشجویان به مرحله آزمون رسیده است. برای سنجش متغیر وابسته هویت جمعی متغیرهای مستقل عبارتند از: میزان آگاهی، پنداشت از خود، تعلق اجتماعی، مشارکت اجتماعی، گستره شبکه روابط، پایگاه اقتصادی و اجتماعی و جنس، سن، رشته تحصیلی و قومیت. داده‌های بدست آمده بوسیله نرم افزار SPSS و آزمون‌های توصیفی، رگرسیون، آزمون t-test و... مورد بررسی قرار گرفتند. که براساس نتایج بدست آمده از میان سه سطح هویت جمعی مورد سنجش نزد دانشجویان هویت ملی در اولویت و هویت‌های قومی و جهانی در سطوح بعدی قرار دارند. و همچنین متغیرهای مستقل (میزان آگاهی، تعلق اجتماعی، مشارکت اجتماعی، گستره شبکه روابط و رشته تحصیلی) در ارتباط با متغیر وابسته رابطه معناداری داشته‌اند.</p> <p>یافته‌های نظری تحقیق مؤید نظریات دیدگاه کنش متقابل نمادین در سطح خرد و جامعه‌شناسانی چون گیدنز در سطح میانه است.</p>			

چکیده

فصل اول: کلیات

۱-۱ - مقدمه	۲
۱-۲ - طرح مسئله	۴
۱-۳ - ضرورت و اهمیت موضوع	۷
۱-۴ - اهداف تحقیق	۹
۱-۱-۴ - اهداف کلی	۹
۱-۲-۴ - اهداف جزئی	۱۰

فصل دوم: مبانی نظری تحقیق

مقدمه	۱۲
۱-۲ - پیشینه نظری تحقیق	۱۲
۱-۱-۲ - سیر تاریخی	۱۲
۱-۲-۲ - هویت	۲۰
۱-۲-۱-۲ - هویت فردی	۲۱
۱-۲-۲-۲ - هویت جمعی	۲۴
۱-۲-۳-۲ - هویت قومی	۲۴

۲۵	..... ۴-۲-۱-۲- هویت ملی
۲۷	..... ۵-۲-۱-۲- هویت جهان وطنی (فراملی
۲۷	..... ۳-۱-۲- بحران هویت
۲۸	..... ۱-۳-۱-۲- بحران هویت مساله ای جهانی
۲۸	..... ۲-۳-۱-۲- بحران هویت در جهان سوم
۳۰	..... ۳-۳-۱-۲- بحران هویت در ایران
۳۳	..... ۴-۳-۱-۲- روند تاریخی بحران هویت در ایران
۳۴	..... ۵-۳-۱-۲- برون رفت از بحران هویت
۳۴	..... ۲-۲- دیدگاه های نظری تحقیق
۴۵	..... ۱-۲-۲- دیدگاه ساختارگرایان
۵۰	..... ۲-۲-۲- کنشگرایان
۵۲	..... ۳-۲-۲- تلفیق گرایان
۵۵	..... ۴-۲-۲- انسانشناسان سیاسی
۵۸	..... ۵-۲-۲- دیدگاه واقعیت اجتماعی
۵۹	..... ۶-۲-۲- دیدگاه سازه گرایی
۶۱	..... ۷-۲-۲- دیدگاه تلفیقی
۶۱	..... جمع بندی
۶۲	..... ۳-۲- پیشینه تجربی
۶۲	..... ۱-۳-۲- تحقیقات انجام شده در ایران

۷۱	..... ۲-۳-۲-تحقیقات انجام شده در خارج
۷۳	..... ۳-۳-۲-نقد و بررسی پیشینه تجربی
۷۴	..... ۴-۲-چارچوب نظری تحقیق
۷۸	..... ۲-۵-مدل نظری تحقیق
۷۹	..... ۲-۶-فرضیه های تحقیق

فصل سوم: روش شناسی

۸۱	..... ۳-۱-مقدمه
۸۱	..... ۳-۲-روش تحقیق
۸۱	..... ۳-۳-معرفی ابزارهای جمع آوری اطلاعات
۸۲	..... ۳-۴-واحد تحلیل
۸۳	..... ۳-۵-جمعیت آماری
۸۳	..... ۳-۶-شیوه نمونه گیری
۸۴	..... ۳-۷-تعیین حجم نمونه
۸۵	..... ۳-۸-روش تجزیه و تحلیل داده ها
۸۶	..... ۳-۹-تعیین روایی و پایایی
۸۸	..... ۳-۱۰-تعاریف مفهومی و عملیاتی متغیرهای تحقیق
۸۹	..... ۳-۱۱-تعریف مفهومی و عملیاتی متغیر وابسته
۹۴	..... ۳-۱۲-تعریف مفهومی و عملیاتی متغیرهای جمعیت شناختی
۹۴	..... ۳-۱۳-تعریف مفهومی و عملیاتی دیگر متغیرهای مستقل

۱۰۱ ..... فصل بندی فصل ۳-۱۴- جمع بندی فصل ۳-۱۴

فصل چهارم: تجزیه و تحلیل داده ها

۱۰۳ ..... مقدمه ۴-۱-۱

۱۰۳ ..... آمار توصیفی ۴-۲-۱

۱۰۳ ..... توصیف ویژگی های جمعیت نمونه ۴-۲-۱-۱

۱۰۶ ..... توصیف ویژگی های دیگر متغیرهای مستقل ۴-۲-۲

۱۱۳ ..... توصیف ویژگی های ابعاد متغیر وابسته (هویت جمعی غالب) ۴-۲-۳

۱۱۸ ..... تجزیه و تحلیل داده ها ۴-۳

۱۱۹ ..... آزمون فرضیه های تحقیق ۴-۳-۱

۱۲۵ ..... آزمون متغیرهای زمینه ای با متغیر هویت جمعی غالب ۴-۳-۲

۱۲۷ ..... ضرایب همبستگی تفکیکی بین متغیرهای مستقل و وابسته ۴-۴

۱۳۰ ..... یافته ها و تحلیل های رگرسیون چند متغیره تحقیق ۴-۵

فصل پنجم: نتیجه گیری

۱۳۵ ..... مقدمه ۵-۱-۱

۱۳۶ ..... نتایج تحقیق ۵-۲-۱

۱۳۶ ..... نتایج توصیفی ۵-۲-۱-۱

۱۴۱ ..... نتایج تبیینی ۵-۲-۲

۱۴۲ ..... راهبردها ۵-۳

۱۴۶ ..... محدودیت ها ۵-۴

۱۴۶ ..... منابع فارسی

۱۵۰ ..... منابع لاتین

۱۵۲ ..... پرسشنامه

فهرست جداول

- جدول ۱-۳: ضرایب آلفای کرونباخ متغیرهای مختلف تحقیق..... ۹۰
- جدول ۹-۳: گویه های سنجش متغیر هویت جمعی (قومی، ملی، جهانی)..... ۹۲
- جدول ۱۰-۳: گویه های سنجش متغیر هویت قومی..... ۹۳
- جدول ۱۱-۳: گویه های سنجش متغیر هویت ملی..... ۹۴
- جدول ۱۲-۳: گویه های سنجش متغیر هویت جهان وطنی..... ۹۵
- جدول ۱۳-۳: گویه های سنجش پایگاه اجتماعی - اقتصادی در بعد عینی..... ۹۷
- جدول ۱۴-۳: گویه های سنجش پایگاه اجتماعی - اقتصادی در بعد ذهنی..... ۹۸
- جدول ۱۵-۳: گویه های سنجش متغیر میزان آگاهی..... ۹۹
- جدول ۱۶-۳: گویه های سنجش متغیر پنداست از خود..... ۱۰۰
- جدول ۱۸-۳: گویه های سنجش متغیر مشارکت اجتماعی..... ۱۰۱
- جدول ۱۹-۳: گویه های سنجش متغیر تعلق اجتماعی..... ۱۰۲
- جدول (۱-۴) آماره های توصیفی مربوط به متغیر سن..... ۱۰۳
- جدول (۲-۴) آماره های توصیفی مربوط به متغیر جنس..... ۱۲۸
- جدول (۳-۴) آماره های توصیفی مربوط به متغیر رشته تحصیلی..... ۱۲۹
- جدول (۴-۴) آماره های توصیفی مربوط به متغیر قومیت..... ۱۳۰
- جدول (۵-۴) توزیع فراوانی پاسخ گویان برحسب متغیر پایگاه اجتماعی - اقتصادی در بعد عینی ۱۳۱
- جدول (۶-۴) توزیع فراوانی پاسخ گویان برحسب متغیر پایگاه اجتماعی - اقتصادی در بعد ذهنی ۱۳۲
- جدول (۷-۴) آماره های توصیفی مربوط به متغیر میزان آگاهی براساس بعد میزان استفاده از رسانه ۱۳۳

- جدول (۴-۸) آماره های توصیفی مربوط به متغیر میزان آگاهی براساس بعد ترم تحصیلی..... ۱۳۳
- جدول (۴-۹) آماره های توصیفی مربوط به متغیر تعلق اجتماعی..... ۱۳۳
- جدول (۴-۱۰) آماره های توصیفی مربوط به متغیر مشارکت اجتماعی..... ۱۳۴
- جدول (۴-۱۱) آماره های توصیفی مربوط به متغیر گستره روابط..... ۱۳۴
- جدول (۴-۱۲) آماره های توصیفی مربوط به متغیر پنداشت از خود..... ۱۳۵
- جدول (۴-۱۳) آماره های توصیفی مربوط به متغیر هویت جمعی غالب..... ۱۳۵
- جدول (۴-۱۴) آماره های توصیفی مربوط به گویه ی اول متغیر هویت جمعی غالب..... ۱۳۶
- جدول (۴-۱۵) آماره های توصیفی مربوط به گویه ی دوم متغیر هویت جمعی غالب..... ۱۳۷
- جدول (۴-۱۶) آماره های توصیفی مربوط به گویه ی سوم متغیر هویت جمعی غالب..... ۱۳۸
- جدول (۴-۱۷) آماره های توصیفی مربوط به گویه ی چهارم متغیر هویت جمعی غالب..... ۱۳۸
- جدول (۴-۱۸) آماره های توصیفی مربوط به گویه ی پنجم متغیر هویت جمعی غالب..... ۱۳۹
- جدول (۴-۱۹) آماره های توصیفی مربوط به گویه ی ششم متغیر هویت جمعی غالب..... ۱۳۹
- جدول (۴-۲۰) توزیع فراوانی افراد براساس بعد هویت ملی..... ۱۴۰
- جدول (۴-۲۱) توزیع فراوانی افراد براساس بعد هویت قومی..... ۱۴۰
- جدول (۴-۲۳) توزیع فراوانی افراد براساس بعد هویت جهان وطنی..... ۱۴۱
- جدول (۴-۲۴) رابطه بین متغیرهای تعلق اجتماعی و هویت جمعی غالب..... ۱۴۱
- جدول (۴-۲۵) رابطه بین متغیرهای تعلق اجتماعی و ابعاد هویت جمعی غالب..... ۱۴۲
- جدول (۴-۲۶) رابطه بین متغیرهای مشارکت اجتماعی و هویت جمعی غالب..... ۱۴۲
- جدول (۴-۲۷) رابطه بین متغیرهای مشارکت اجتماعی و ابعاد هویت جمعی غالب..... ۱۴۲

- جدول (۲۸-۴) رابطه بین متغیرهای گستره شبکه روابط و هویت جمعی غالب.....۱۴۳
- جدول (۲۹-۴) رابطه بین متغیرهای گستره شبکه روابط و ابعاد هویت جمعی غالب.....۱۴۳
- جدول (۳۰-۴) رابطه بین متغیرهای میزان آگاهی و هویت جمعی غالب.....۱۴۳
- جدول (۳۱-۴) رابطه بین متغیرهای میزان آگاهی و ابعاد هویت جمعی غالب.....۱۴۴
- جدول (۳۲-۴) رابطه بین متغیرهای پنداشت از خود و هویت جمعی غالب.....۱۴۴
- جدول (۳۳-۴) رابطه بین متغیرهای پنداشت از خود و ابعاد هویت جمعی غالب.....۱۴۵
- جدول (۳۵-۴) رابطه بین متغیرهای پایگاه اجتماعی - اقتصادی عینی و هویت جمعی غالب.....۱۴۶
- جدول (۳۶-۴) رابطه بین متغیرهای پایگاه اجتماعی - اقتصادی ذهنی و هویت جمعی غالب.....۱۴۷
- جدول (۳۷-۴) رابطه بین متغیرهای سن و هویت جمعی غالب.....۱۴۸
- جدول (۳۸-۴) آزمون تفاوت میانگین هویت غالب جمعی بر حسب متغیر جنس.....۱۴۸
- جدول (۳۹-۴) آزمون آنالیز واریانس یک طرفه قومیت و هویت جمعی غالب.....۱۵۰
- جدول (۴۰-۴) آزمون آنالیز واریانس یک طرفه رشته تحصیلی و هویت جمعی غالب.....۱۵۰
- جدول (۴۱-۴) تجزیه و تحلیل رگرسیون چند متغیره متغیرهای مستقل و هویت جمعی غالب...۱۵۱
- جدول (۴۲-۴) نتایج حاصله از رگرسیون چند متغیره فرضیه های تحقیق.....۱۵۱

فصل اول

کلیات پژوهش

هویت در معنای کلمه هستی، آنچه موجب شناسایی می‌شود (فرهنگ معین)، حقیقت شیء یا شخصی که مشتمل بر صفات واقعی و ذاتی او باشد (فرهنگ عمید)، موضوعی میان رشته‌ای است، علی‌رغم آنکه بیش از همه رشته‌ها در روانشناسی و علوم اجتماعی بحث شده است. هویت، به معنای عام و معرفت-شناختی آن در فلسفه و حوزه‌های عرفان، به معنای ملی و بین‌المللی آن در حوزه علوم سیاسی و حوزه‌های امنیتی و حتی در اقتصاد و فرهنگ نیز موضوع بحث بوده است. در واقع هویت واقعیتی چندبعدی است و از منظر هر رشته‌ای از علوم تعریف خاصی را به خود اختصاص می‌دهد، با این وصف تمامی آن‌ها بر خصایص مشترکی به مانند داشتن تصویری خاص و روشن از خود؛ جامعه و جهان و کسب کردن نظام ارزشی که در آن خوبی‌ها، بدی‌ها و بایدها و نبایدها را دنبال می‌کند، اشاره داشته‌اند.

موضوع هویت با ورود به دنیای مدرن و سر بر آوردن هویت‌های تازه و خدشه‌دار شدن هویت‌های پیشین مورد توجه اندیشمندان در حوزه‌های مختلف قرار گرفت. ظهور پست مدرنیسم که به شدت تکثرگرا، چندپاره و نسبی‌گراست و جریان جهانی‌شدن و گذشتن از مرزهای سیاسی، فرهنگی و اقتصادی، شتاب گرفتن تغییرات، رخداد انقلاب الکترونیک و حرکت به سمت جامعه اطلاعاتی و شبکه‌ای در عصر حاضر مزید بر علت شده و هویت را بیش از پیش مورد توجه قرار داده است. اینکه ما کیستیم؟ موجودیت ما چیست؟ عناصر تشکیل‌دهنده هویت ما چیست؟ چه چیزهایی هویت، کیستی و چیستی ما را مشخص می‌سازد؟ آیا تنها هویت فردی داریم یا دارای هویت جمعی نیز هستیم؟ اگر دارای هویت جمعی هستیم من (ما) به کدام اجتماع تعلق دارد؟ چه روابط مادی و معنوی مرا (ما را) به این جامعه و این جامعه را به من (ما) پیوند می‌دهد؟

آنچه که واضح است این واقعیت می‌باشد که هویت محصول ارتباط و تعامل و کنش متقابل با دیگری است یعنی دیگری باید وجود داشته باشد تا من ساخته و درک شود. «خود» از طریق فهم و ارتباط با دیگری و در فرایند جامعه‌پذیری شکل می‌گیرد. مفهوم «خود» ما از دو عنصر ترکیب یافته است. یکی هویت فردی و دیگری هویت جمعی. هویت فردی شامل آن جنبه‌هایی از تعریف خود ماست که ما را اشخاص منحصر به فرد می‌داند و به عنوان یک وجود مستقل از دیگران مجزا می‌کند. در واقع هویت فردی ما از تجربیات منحصر به فرد (ما) از ارزش‌ها، گرایش‌ها و احساسات ما نشأت می‌گیرد که اغلب در تجربیات شخصی ما ریشه دارد. اما برعکس هویت جمعی ما عضویت‌های مشترک در گروه‌های اجتماعی ناشی می‌شود (چلبی، ۱۳۷۸: ۳۸). افراد با توجه به ویژگی‌های اجتماعی معین و ایفای نقش‌های اجتماعی خاص در لایه‌های مختلف اجتماعی، در گروه‌های اجتماعی ارادی و غیرارادی مختلفی عضویت دارند که عضویت در هر یک از این گروه‌ها، هویت جمعی متفاوتی به آن‌ها می‌بخشد. با توجه به اینکه افراد در موقعیت‌های مختلف کنشی در لایه‌های مختلف اجتماعی، با توسل به عضویتشان در گروه‌های گوناگون، خود را شناسایی می‌کنند، دارای هویت‌های جمعی گوناگونی هستند که از آن جمله‌اند: هویت سنی، هویت جنسی، هویت شغلی، هویت قومی و ...

امروزه مسئله هویت جمعی و فرهنگی از جنبه‌های گوناگون و از سوی متفکران و نظریه‌پردازان بسیاری مطرح است و شرایط فعلی جهان و ارتباط و رویارویی فرهنگ نیز به اهمیت موضوع افزوده است. مسائلی از قبیل بحران هویت، بی‌هویتی یا بیگانگی اجتماعی، هویت قومی، هویت سیاسی، هویت دینی و ... همگی حول محور هویت قرار گرفته‌اند. آنچه مشخص است این است که هر انسانی از خویش تصویر و تعبیری در ذهن دارد و جهان را طوری می‌بیند.

بنابراین پرداختن به مسئله غامض و پیچیده هویت امروزه یکی از دغدغه‌های فکری بسیاری از متفکران شده است و در تحقیق حاضر نیز بنا بر شرایط خاص کشور ایران این مسئله بخصوص پرداختن به مسئله هویت جمعی مورد توجه قرار می‌گیرد و از آنجا که هویت جمعی عامل مهمی برای وحدت ملی، وفاق اجتماعی، صیانت فرهنگی و برنامه‌ریزی اجتماعی در جهت توسعه می‌باشد؛ به این جهت تحقیق حاضر بر اساس توصیفی منطقی که از وضعیت هویت جمعی در بین جوانان ارائه می‌دهد، می‌تواند به شناخت وضعیت موجود و برنامه‌ریزی در جهت توسعه کمک کند.

۱-۲- طرح مسئله

همانطور که می‌دانیم موضوع هویت در طول تاریخ همواره در زندگی بشر مطرح بوده و از زوایای مختلف و رویکردهای متفاوت به آن پرداخته شده است. فیلسوفان، انسان‌شناسان، جامعه‌شناسان و ... هر کدام به شیوه‌های متفاوتی درصدد کشف جنبه‌ها و ابعاد آن برآمده‌اند. با این اوصاف باز هم موضوع هویت مورد سؤال بوده است.

هویت به معنی (چه کسی بودن) از نیاز طبیعی انسان به شناخته شدن و معرفی شدن به چیزی یا جایی نشأت می‌گیرد. مهم‌ترین کارکرد هویت، ایجاد پیوستگی، همانندسازی و تمایز است، هویت در هر سطحی در مقابل غیر مطرح می‌شود. و اما هویت جمعی، شناسه آن گروه یا حوزه اجتماعی است که شخصی بدان تعلق دارد و با آن خود را معرفی می‌کند و در زندگی اجتماعی، خود را نسبت به آن ملتزم، متعهد و وفادار می‌داند.

هویت جمعی در زمره موضوعاتی بشمار می‌آید که در تئوری‌ها و دیدگاه‌های گوناگون جامعه‌شناسی به دلیل قرابت و تداخل معنایی و مفهومی با پدیده‌های فراگیری نظیر، بازنمایی، آگاهی، عضویت و تعلق جمعی، انسجام اجتماعی، نمادگرایی و معنا به عنوان تعیین‌کننده جهت‌گیری‌های شناختی، عاطفی و عملی

افراد مورد توجه ویژه‌ای قرار گرفته و به شیوه‌های متفاوتی مفهوم‌سازی شده است. به همین جهت، اشتغال نظری و عملی به هویت، به مشخصه اساسی آثار نظری و تجربی جامعه‌شناسی در دوران معاصر درآمده است. انسان عصر مدرن به عنوان «من اندیشنده» خود را هم خلق می‌کند و هم تغییر می‌دهد. مسئله هویت هم اکنون بخشی از فرایند گسترده دگرگونی‌ها و تحولاتی است که نظام‌های تمرکزگرای جوامع قدیم را متحول و جابجا کرده است.

با ورود به عصر مدرن و تغییرات سریع و عمیق اجتماعی، هویت تبدیل به یک مسئله اجتماعی می‌شود چرا که هویت نیز هم چون سایر مقولات اجتماعی، تنها زمانی برجستگی می‌یابد که در بحران باشد دگرگونی‌های ساختاری در جوامع مدرن و تنوع و گوناگونی قلمروهای فرهنگی، قومی، نژادی، طبقاتی و ... و همچنین حضور رسانه‌ها، علامت‌های الکترونیکی، ماهواره، اینترنت و .. باعث شده انسان یکپارچه و منسجم جهان پیشامدرن که برخوردار از اختیارات و محصور در چارچوب‌ها و محدودیت‌های مشخص بود و مهر تعلق به نظامی معین را در پیشانی داشت، امروزه قدرت انتخاب بیابد و شیوه‌های جدید زندگی و هویت‌های نو برای خود برگزیند. به گونه‌ای که همبستگی اجتماعی با خودی به غریبه‌ها بسط می‌یابد و برادری قبیله‌ای جای خود را به برادری با همه می‌سپارد. از این رو فرد همه انسان‌ها را از خود می‌داند و در قبال همه احساس تعهد و تکلیف می‌کند. این تمایل بیانگر وابستگی عاطفی به همه موجودات انسانی به شکل فعال، عقلانی شده و معطوف به قاعده است. برعکس اگر یک شخص خود را به اجتماعی خاص منحصر کرده این روابط بیشتر مانع برقراری ارتباط با سایر افراد یا گروه‌های دیگر می‌شود. از این رو هر چه تعهد وی به یک گروه خاص بیشتر باشد، تعهد وی نسبت به سایرین کمتر است.

بنابراین مشخص است که هر چقدر «مای عام» یا اجتماع عام که مبتنی بر وفاق اجتماع است، ضعیف‌تر گردد و ماهای کوچک‌تری مثل خانواده و گروه‌های قومی قوی‌تر شوند، باعث سست شدن هویت‌های

جمعی عام می‌شوند اما هر چه کنشگران اجتماعی در نظم اجتماعی بر اساس وفاق اجتماعی عام رفتار کنند و به اجتماع و هویت جمعی تعمیم یافته وابستگی عاطفی پیدا کنند، چنین کنشگرانی اجتماع عام و مای تعمیم یافته را تقویت می‌کنند، لذا چنین کنشگری تکلیفش نسبت به همه اعضا (ما) طبق قواعد اخلاقی درونی شده و تقریباً یکی است یعنی با همه افراد انسانی به عنوان یک هم‌نوع رابطه برقرار می‌کند (مروت، ۱۳۸۳؛ ۱۲).

در سطح کلان نیز جهانی شدن به عنوان یک واقعیت، تأثیر غیرقابل انکاری بر شکل‌گیری هویت افراد دارد. آنچه مشخص می‌باشد این است که جهانی شدن حاصل از فشردگی فضا و زمان که دربرگیرنده نزدیکی ارتباط فزاینده و وابستگی متقابل میان انسان‌ها و گروه‌ها و جوامع مختلف است، زمینه‌ساز فرهنگ‌ها و هویت‌های فراگیرتر می‌شود. هر اندازه که فرهنگ‌ها با یکدیگر برخورد می‌کنند و مبادله و گفتگو میان انسان‌ها بیشتر می‌شود، مشترکان میان فرهنگ‌ها و هویت‌ها نیز افزایش می‌یابد، به بیان روشن‌تر، بافشرده شدن جهان، آگاهی جهانی انسان‌ها بیشتر می‌شود و هر چه انسان‌ها نسبت به تعلق داشتن به جهان واحد بسیار بزرگ‌تر آگاه شوند از فرهنگ‌ها و هویت‌های فراگیرتر و فرهنگ‌های فرامحلی و فراملی و حتی جهانی حکایت می‌کنند. اما در مقابل با توجه به پارادوکسیکال بودن این روند، داده‌های حاکی از خاص-گرایی‌های فرهنگ نیز رو به افزایش است (گل محمدی، ۱۳۸۰: ۱۲۲).

همگام با تشدید روند تحولات و تعاملات اجتماعی و گسترش دامنه و عمق آن در همه سطح محلی، ملی و بین‌المللی، موضوع تفکیک و انسجام اجتماعی و مرتبط با آن سطوح هویت‌های فردی و جمعی بیشتر مورد توجه قرار گرفته است. ایران جامعه‌ای در حال گذار و در حال توسعه است. در چنین جامعه‌ای فروپاشی نظام‌ها و ساختارهای نسبی نظیر اجتماعات عشایری و روستای و گسترش شهرنشینی، حرکات جمعیتی و اجتماعی و تشدید تعاملات بین فرهنگ‌ها، اقوام و ملل متفاوت، اغلب مردم بویژه جوانان در

برابر الگوهای محلی، ملی و جهانی متفاوت و بعضاً متعارضی قرار گرفته‌اند. بسیاری از این جوانان با کنده شدن از بنیادهای سنتی و در شرایط ضعف و یا نبود ساختارهای نوین مدنی و یا عدم تشخیص الگوهای مناسب، دچار تعارض، سردرگمی و بلاتکلیفی می‌شوند و خود را بین سنت و مدرنیته سرگردان می‌بینند. در چنین شرایطی است که آنومی یا نابسامانی اجتماعی زمینه لازم را برای پیدایش بحران هویت، سردرگمی-های روانی، فردگرایی خودخواهانه، جمع‌گرایی خاص‌گرایانه، بی‌تعهدی، فساد اخلاقی، هنجارشکنی و اختلال در نظم و کنترل اجتماعی، تخریب منابع و پایمال شدن منافع ملی، خشونت و احساس عدم امنیت، نارضایتی و برون‌گرایی پدید می‌آید. بنابراین یکپارچگی اهمیتی اساسی در مفهوم هویت دارد. روانشناسان در مجموع هویت را به عنوان عنصر اساسی شخص، خود مستمر و پنداره درونی و ذهنی که شخصی از خودش به عنوان یک فرد دارد تعریف کرده‌اند (لطفی، ۱۳۸۱: ۹۰).

در پژوهش حاضر ما به دنبال آن دسته از هویت‌های فرهنگی هستیم که در سه سطح قومی (محلی)، ملی و جهان وطنی بایستی مورد بررسی قرار گیرند. سطح قومی که جزئی‌ترین و خاص‌ترین نوع هویت است به احساس تعلق و وفاداری فرد نسبت به آداب و رسوم، تاریخ، سرزمین و زبان محلی اشاره دارد. دومین سطح تعلق، سطح ملی است که شکل غالب در دولت ملی به حساب می‌آید که البته عمدتاً سیاسی است و به دلیل سیاسی بودن خود نیاز به ایجاد الگوهای ذهنی و رفتار مشخص در قالب ایدئولوژی حاکم دارد. و سرانجام سطح تعلق جهانی است که نوعی احساس تعلق و وفاداری نسبت به نوع بشر دارد و خود را متعلق به دنیای بزرگ می‌داند و تعلق و مسئولیت جهانی را به رسمیت می‌شناسد و می‌تواند این علایق گسترده‌تر را در راه و رسم زندگی روزمره ادغام کند (فکوهی، ۱۳۸۱: ۱۴۱).

هر یک از این هویت‌های (قومی، ملی و جهانی وطنی) را می‌توان به عنوان یکی از منابع اولیه برای تشخیص و شناسایی خیلی از افراد به حساب آورد. در این راستا سؤال پژوهشی حاضر این است که جوان